



### ΟΜΑΔΑ Α

#### 1. Ίδρυση νέου διοικητικού κέντρου από τον Κωνσταντίνο

Όταν ο Κωνσταντίνος νίκησε το Λικίνιο, Αύγουστο του ανατολικού τμήματος του κράτους, και έμεινε μονοκράτορας (324), αποφάσισε να ιδρύσει ένα νέο διοικητικό κέντρο στη θέση του αρχαίου Βυζαντίου, πόλης που είχε μοναδική γεωπολιτική θέση, αφού βρισκόταν στο σταυροδρόμι της Ασίας και της Ευρώπης, του Ευξείνου Πόντου και της Μεσογείου, και μεγάλη εμπορική σημασία.

**Η απόφαση αυτή** υπαγορεύτηκε από τους ακόλουθους κυρίως λόγους:

1. Η Ανατολή διέθετε, σε αντίθεση με τη Δύση, ακμαίο πληθυσμό και οικονομία.
2. Οι Χριστιανοί, στους οποίους ο Κωνσταντίνος Α΄ στηρίχτηκε πολιτικά, ήταν πολυπληθέστεροι στην Ανατολή.
3. Οι μεγάλες πόλεις της Ανατολής υπέφεραν από θρησκευτικές συγκρούσεις.
4. Από το Βυζάντιο μπορούσε να αποκρούσει ευκολότερα τους Γότθους στον Δούναβη και τους Πέρσες στον Ευφράτη.

#### 2. Η Αγία Σοφία

Η Αγία Σοφία είναι το λαμπρότερο κτίσμα της βυζαντινής τέχνης. Εκπροσωπεί το νέο ρυθμό βασιλική μετά τρούλου, που προήλθε από το συνδυασμό του κατά μήκος άξονα των βασιλικών (μακρόστενων ρωμαϊκών κτιρίων) με τον καθ' ύψος άξονα των περίκεντρων (κυκλικών ή πολυγωνικών) κτιρίων. Ο συνδυασμός αυτός εφαρμόστηκε πρώτη φορά στο ναό της Αγίας Ειρήνης και εξέφραζε την αγάπη του Ιουστινιανού Α΄ για τις μνημειώδεις κατασκευές.

Οι αρχιτέκτονες Ανθέμιος από τις Τράλλεις και Ισίδωρος από τη Μίλητο της Μ. Ασίας, που επεξεργάστηκαν τα σχέδια και διεύθυναν τις εργασίες κατασκευής της (532-537), έδωσαν έμφαση στο κέντρο, δηλαδή στον καθ' ύψος άξονα του ναού. Το κτίριο είναι σχεδόν τετράγωνο (76 × 71 μ.). Τέσσερις ογκώδεις πεσσοί (τετράγωνοι κίονες) σχηματίζουν το κεντρικό τετράγωνο. Οι πεσσοί συνδέονται με τόξα που σχηματίζουν ημισφαιρικά τρίγωνα και δημιουργούν ένα στεφάνι, πάνω στο οποίο στηρίζεται ο τεράστιος τρούλος.

Ο τρούλος μοιάζει να κρέμεται από τον ουρανό, σύμφωνα με τον Προκόπιο. Το φως εισδύει άπλετο από τα παράθυρά του και πλημμυρίζει το εσωτερικό του ναού. Ο ιστορικός Προκόπιος εξαίρει το κάλλος και το μέγεθος της Αγίας Σοφίας. Από τους τριάντα δύο ναούς που ο Ιουστινιανός έχτισε στην Κωνσταντινούπολη, η Αγία Σοφία ήταν η μόνη που άντεξε στο χρόνο, υμνήθηκε και έγινε σύμβολο και πηγή έμπνευσης όχι μόνο για το μεσαιωνικό αλλά και για το νεότερο Ελληνισμό.



### 3. Σωστό / Λάθος

Στοιχείο	Απάντηση
A	Λ
B	Λ
Γ	Σ
Δ	Σ
E	Σ
Z	Λ
H	Σ
Θ	Σ
I	Σ
K	Σ

### 4. Τα θέματα και ο θεματικός στρατός

Τα τελευταία χρόνια της βασιλείας του Ηρακλείου σκιάζονται από τις αραβικές κατακτήσεις. Οι ανάγκες της άμυνας εναντίον των Αράβων φαίνεται ότι παρακίνησαν τους διαδόχους του να εγκαθιδρύσουν στη Μ. Ασία, στη διάρκεια του 7ου αιώνα, ένα νέο διοικητικό σύστημα που στηριζόταν στα θέματα, δηλαδή διοικητικές περιφέρειες με δικό τους στρατό.

Στο θεματικό στρατό υπηρετούσαν ελεύθεροι αγρότες, στους οποίους το κράτος παραχωρούσε στρατιωτικά κτήματα ή στρατιωτόπια. Με τα έσοδά τους οι στρατιώτες συντηρούσαν τις οικογένειές τους, αγόραζαν τον οπλισμό τους και κάλυπταν τα έξοδα των εκστρατειών. Ο θεματικός στρατός αντικατέστησε τους παλαιούς μισθοφορικούς στρατούς και αποτέλεσε ένα είδος εθνικού στρατού, που αποδείχθηκε εξαιρετικά αποτελεσματικός για την άμυνα της αυτοκρατορίας.

Η στρατιωτική και πολιτική διοίκηση των επαρχιών, η οποία στο παλαιό διοικητικό σύστημα της αυτοκρατορίας ασκούσαν από διαφορετικά πρόσωπα, ενώθηκαν τώρα στο πρόσωπο του στρατηγού. Ο στρατηγός ασκούσε την ανώτατη εξουσία μέσα στα όρια του θέματος. Προς τα τέλη του 7ου αιώνα το σύστημα των θεμάτων σταθεροποιήθηκε και άρχισε να εξαπλώνεται και στις ευρωπαϊκές επαρχίες του κράτους.



### 5. Ορισμοί

Όρος	Ενδεικτική απάντηση
<b>Χρυσόβουλο</b>	Για να αποκρούσει τους Νορμανδούς της Ιταλίας που είχαν αποβιβάσει στα παράλια της Ηπείρου και ήταν έτοιμοι να βαδίσουν κατά της βυζαντινής πρωτεύουσας, ο Αλέξιος Α΄ ζήτησε τη συνδρομή των Βενετών. Με τη βοήθεια του πανίσχυρου βενετικού στόλου, το Βυζάντιο κατανίκησε τους Νορμανδούς. Για να ανταμείψει τους συμμάχους του, ο Αλέξιος Α΄ τους έδωσε, με το χρυσόβουλο του 1082, διάφορα προνόμια. Χρυσόβουλο ονομάζεται η επίσημη έγγραφη συμφωνία, υπογεγραμμένη από τον αυτοκράτορα και σφραγισμένη με τη χρυσή του βούλα.
<b>Χριστόγραμμα</b>	Ο Κωνσταντίνος έδειξε ευνοϊκή στάση προς τον Χριστιανισμό. Συγκεκριμένα, μετά τη νίκη του επί του Μαξεντίου (312), μετέφερε το μονόγραμμα του Χριστού, δηλαδή το Χριστόγραμμα, σημαντικό χριστιανικό σύμβολο, από τη στρατιωτική σημαία (λάβαρν) στα νομίσματά του.
<b>Πρόνοια</b>	Στο εσωτερικό οι Κομνηνοί στηρίχτηκαν στους ευγενείς εφαρμόζοντας το θεσμό της Πρόνοιας. Παραχωρούσαν, δηλαδή, ισόβια αγροκτήματα και φορολογικά έσοδα στους ευγενείς, με αντάλλαγμα την παροχή στρατιωτικών υπηρεσιών. Οι ευγενείς αυτοί ονομάστηκαν προνοιάριοι ή στρατιώτες και έγιναν η άρχουσα τάξη, ενώ οι απλοί αγρότες βυθίστηκαν στην αθλιότητα.
<b>Διάταγμα των Μεδιολάνων</b>	Το Διάταγμα των Μεδιολάνων, που βασίστηκε σε συμφωνία του Κωνσταντίνου και του Λικινίου (313), αναγνώρισε στους Χριστιανούς ελευθερία άσκησης της λατρείας τους και έτσι εξίσωσε τα δικαιώματά τους με αυτά των άλλων θρησκειών του Ρωμαϊκού Κράτους.



### ΟΜΑΔΑ Β

#### 1. Η Άλωση της Κωνσταντινούπολης

Μετά τη μάχη της Άγκυρας η Οθωμανική Αυτοκρατορία βυθίστηκε στην αναρχία. Ο σουλτάνος Μουράτ Β' (1421-1451) επανέφερε την τάξη σ' αυτή και ανανέωσε την επιθετικότητά της: κατέλαβε τα Γιάννενα και τη Θεσσαλονίκη (1430) και κατανίκησε ένα σταυροφορικό στρατό στη Βάρνα (1444). Έτσι προετοίμασε την πολιορκία της Πόλης, την οποία διεξήγαγε με επιτυχία ο διάδοχος του, Μωάμεθ Β' Πορθητής (1451-1481).

Προτού αρχίσει την πολιορκία, ο Πορθητής έχτισε στην ευρωπαϊκή ακτή του Βοσπόρου το φρούριο της Ρούμελης, για να εμποδίσει τον επισιτισμό της Πόλης από τον Εύξεινο. Η πολιορκία κράτησε 54 μέρες (6 Απριλίου - 29 Μαΐου 1453). Ο Σουλτάνος, σύμφωνα με το παράθεμα, πολιορκούσε την πόλη με όλους τους τρόπους και με όλα τα μέσα, και από τη στεριά και από τη θάλασσα, περικυκλώνοντας 16 μίλια το τείχος.

Ο γενναίος αυτοκράτορας Κωνσταντίνος ΙΑ' διέθετε ελάχιστες δυνάμεις. Η υπεροχή των Τούρκων σε στρατιώτες και οπλισμό ήταν συντριπτική. Συγκεκριμένα, σύμφωνα με το παράθεμα, οι Οθωμανοί διέθεταν 400 πλοία και 200.000 στρατιώτες, ενώ οι Βυζαντινοί διέθεταν μόλις 4.773 υπερασπιστές και 200 ξένους.

Οι Βυζαντινοί ήταν αβοήθητοι από τα χριστιανικά κράτη. Στο παράθεμα αναφέρεται η συμπεριφορά των Σλάβων, που όχι μόνο δεν βοήθησαν τους Βυζαντινούς, αλλά και έστειλαν χρήματα και ανθρώπους στους πολιορκητές. Οι Βυζαντινοί αγωνίστηκαν ηρωικά, αλλά ο αγώνας ήταν άνισος.

Η τελική έφοδος έγινε τη νύχτα της 29ης Μαΐου. Κατόπιν σφοδρού βομβαρδισμού και συνεχών επιθέσεων οι γενίσαροι πέρασαν από τα ρήγματα των τειχών και έγιναν κύριοι της Πόλης. Ο αυτοκράτορας έπεσε στο πεδίο της μάχης, κυκλωμένος από τους εισβολείς. Όπως προέβλεπε ο θρησκευτικός νόμος, η Πόλη παραδόθηκε στους μαχητές. Οι σφαγές και η λεηλασία διήρκεσαν τρεις ολόκληρες μέρες. Από την πρώτη κιόλας μέρα ο Μωάμεθ μπήκε με πομπή στην κατακτημένη πόλη, προσευχήθηκε στην Αγία Σοφία και ανήγγειλε ότι εφεξής πρωτεύουσά του θα είναι η Πόλη.

#### 2. Οι σταυροφορίες

Οι σταυροφορίες ήταν μια κίνηση που εκδηλώθηκε στη Δύση τον 11ο αιώνα, προήλθε από πρωτοβουλία των παπών και απέβλεπε στην απελευθέρωση του Παναγίου Τάφου και των Αγίων Τόπων, που είχαν κατακτήσει οι Σελτζούκοι (1077). Παράγοντες που επηρέασαν τη διαμόρφωσή τους ήταν η φημολογία για τις ωμότητες Αράβων και Τούρκων κατά των προσκυνητών, τα οικονομικά προβλήματα της Δύσης και το κάλεσμα για βοήθεια που απηύθυνε ο αυτοκράτορας Αλέξιος Α' Κομνηνός στους ηγεμόνες της.



## Ιστορίας Β' Γυμνασίου

Σύμφωνα με το παράθεμα, ο Αλέξιος Α΄ Κομνηνός δεν μπορούσε να σηκώσει μόνος του το βάρος ενός τόσο σημαντικού αγώνα, γι' αυτό συμμάχησε με τους Ιταλούς. Χρησιμοποίησε, τάχα, τη θεόσταλη πρόφαση ότι οι Λατίνοι θεωρούσαν ανυπόφορο ότι οι Τούρκοι έλεγχαν τα Ιεροσόλυμα και τον Πανάγιο Τάφο και έστειλε πρεσβείες στον πάπα και στους ηγεμόνες της Δύσης, ζητώντας στρατιωτική βοήθεια. Πράγματι, στο κάλεσμά του ανταποκρίθηκαν χιλιάδες και, αφού αντάλλαξαν όρκους πίστης, εκστράτευσαν στην Ανατολή και αποκατέστησαν τη ρωμαϊκή δύναμη εκεί.

### 3. Η Εικονομαχία

Από τις αρχές του 8ου ως τα μέσα του 9ου αιώνα το Βυζάντιο συγκλονίστηκε από τη διαμάχη της Εικονομαχίας, πνευματικής κίνησης που συνδέθηκε στενά με το ακόλουθο ερώτημα: Είναι σύμφωνη με τις παραδόσεις της Ορθοδοξίας ή όχι η λατρεία των εικόνων;

Πρωτεργάτες της εικονομαχικής κίνησης υπήρξαν οι αυτοκράτορες Λέων Γ΄ (717-741) και Κωνσταντίνος Ε΄ (741-775). Ο Λέων, ο οποίος καταγόταν από τη Γερμανία της Β. Συρίας, και ο γιος του φαίνεται ότι είχαν επηρεαστεί από τις ανεικονικές αντιλήψεις της ιουδαϊκής και της ισλαμικής θρησκείας και γι' αυτό απέρριπταν τη λατρεία των εικόνων ως εκδήλωση ειδωλολατρική.

Οι ανεικονικές αντιλήψεις ήταν πολύ διαδεδομένες στους αγρότες της γειτονικής με το Ισλάμ Μ. Ασίας, που σήκωναν το κύριο βάρος της άμυνας κατά των Αράβων. Οι Ίσαυροι είχαν κάθε λόγο να ευνοήσουν τους πληθυσμούς αυτούς.

Άλλοι παράγοντες που οδήγησαν στην απαγόρευση των εικόνων ήταν πιθανώς οι δεισιδαιμονίες και οι υπερβολές που είχαν εκδηλωθεί γύρω από τη λατρεία των εικόνων, η επιθυμία των Ισαύρων να περιορίσουν την επιρροή των μοναχών και η ιδέα ότι οι επιτυχίες των εχθρών του Βυζαντίου προέρχονταν από τη δίκαιη οργή του Θεού για ό,τι συνέβαινε στο χώρο της λατρείας.

Οι απόψεις των εικονομάχων φαίνονται καθαρά στην επιστολή του Λέοντος Γ΄ προς τον πάπα Γρηγόριο Β΄, όπου υποστηρίζει ότι οι εικόνες αντικαθιστούν τα είδωλα, ότι οι πιστοί δεν πρέπει να προσκυνούν «κατασκευάσματα ανθρωπίνων χεριών» και ότι ο Θεός απαγορεύει την προσκύνηση.

Αντίθετα, οι εικονόφιλοι, όπως ο Ιωάννης Δαμασκηνός, υποστήριζαν ότι οι πιστοί δεν λατρεύουν την ύλη της εικόνας, δηλαδή το ξύλο ή τα χρώματα, αλλά το πρόσωπο που εικονίζεται. Στο κείμενό του τονίζει ότι, όπως τιμά τον σταυρό και τα αντικείμενα που συνδέονται με τα πάθη του Χριστού, έτσι μπορεί να τιμά και τις εικόνες, επειδή βοηθούν τους πιστούς να θυμούνται και να δοξάζουν τον Χριστό. Ξεκαθαρίζει μάλιστα ότι δεν προσκυνά την ύλη, αφού, αν καταστραφεί το ξύλο της εικόνας, μπορεί να καεί.

Επομένως, τα αίτια της Εικονομαχίας δεν ήταν μόνο θρησκευτικά. Η κρίση είχε και πολιτικές, κοινωνικές, στρατιωτικές και οικονομικές διαστάσεις. Ήταν μια σύγκρουση γύρω από τις εικόνες, αλλά ταυτόχρονα αφορούσε την εξουσία του αυτοκράτορα, τη δύναμη της Εκκλησίας και των μοναχών, καθώς και τις κοινωνικές αντιλήψεις της εποχής.



### 4. Το Σχίσμα των δύο Εκκλησιών

Στα χρόνια του Κωνσταντίνου Θ' η παλιά αντιπαράθεση Ανατολής-Δύσης, που αφορούσε ουσιαστικά το ζήτημα της κυριαρχίας επί της χριστιανικής οικουμένης, οδηγήθηκε στη ρήξη. Οι σχέσεις μεταξύ των πατριαρχείων Ρώμης και Κωνσταντινούπολης, με το οποίο συμπαρατάχτηκαν τα πατριαρχεία Αντιοχείας, Ιεροσολύμων και Αλεξάνδρειας, διακόπηκαν πλήρως. Το γεγονός αυτό είναι γνωστό ως Σχίσμα των δύο Εκκλησιών και έγινε υπό τις ακόλουθες συνθήκες:

Παπική πρεσβεία με αρχηγό τον καρδινάλιο Ουμβέρτο επισκέφτηκε την Κωνσταντινούπολη, για να συζητήσει με τον πατριάρχη Μιχαήλ Κηρουλάριο την επίλυση των λειτουργικών και δογματικών διαφορών που υπήρχαν ανάμεσα στα δύο πατριαρχεία. Οι διαφορές δεν ήταν αγεφύρωτες, αλλά η αλαζονεία των διαπραγματευτών οδήγησε σε οριστική ρήξη μεταξύ των δύο πατριαρχείων, τα οποία στο εξής αντιπροσωπεύουν δύο χωριστές χριστιανικές εκκλησίες, την Ορθόδοξη και τη Ρωμαιοκαθολική Εκκλησία. Η εξέλιξη αυτή προκάλεσε μεγάλη αντιπαλότητα και μίσος μεταξύ Ανατολής και Δύσης.

Η επιστολή του Μιχαήλ Κηρουλαρίου δείχνει την ένταση της εποχής και την απόρριψη των λατινικών πρακτικών από την Ανατολική Εκκλησία. Ο Μιχαήλ Κηρουλάριος θεωρεί ότι οι Λατίνοι έχουν πολλές θρησκευτικές πλάνες και όχι μόνο μία. Υποστηρίζει ότι είναι λάθος η χρήση των αζύμων στη Θεία Ευχαριστία. Κατηγορεί τους Λατίνους ότι έκαναν επικίνδυνη προσθήκη στο Σύμβολο της Πίστεως, δηλαδή ότι πρόσθεσαν πως το Άγιο Πνεύμα εκπορεύεται «και εκ του Υιού». Θεωρεί παράξενη και λανθασμένη τη συνήθεια των Λατίνων επισκόπων να φορούν δαχτυλίδι, σαν να έχουν «παντρευτεί» την Εκκλησία. Κατακρίνει τους Λατίνους κληρικούς επειδή συμμετέχουν σε πολέμους και χύνουν αίμα, κάτι που θεωρεί αντίθετο με το χριστιανικό ήθος. Με λίγα λόγια, ο Κηρουλάριος παρουσιάζει τους Λατίνους ως ανθρώπους που έχουν απομακρυνθεί από τη σωστή χριστιανική πίστη και πράξη.